

ROZHOVOR – Listopad '89

22. 5. 2010

Iveta R.

Identifikace pamětníka

Věk: 45 (v listopadu '89: 24)

Původ: střední třída

Vzdělání: vysokoškolské

Bydliště: Praha

Zaměstnání: administrativa ve stavebnictví

Začneme tím, z jaké rodiny a prostředí jsi pocházela. To mělo asi největší vliv na tvůj pohled na tehdejší dobu, ne?

Byli jsme z venkova, i když já už jsem vyrůstala v Praze. Nepocházeli jsme z nějak bohatých poměrů, rodiče byli tedy spíše levicového smýšlení. V rámci systému jsme žili bez problémů, s KSČ jsme neměli jediný konflikt, nezúčastňovali jsme se žádných disidentských akcí. Naše rodina politiku neprožívala a neřešila. Zázemí jsme měli na venkově, kde jsem pomáhala a trávila volný čas. Řešili jsme, aby rodiče měli slušnou práci, abychom my děti mohly studovat, aby rodiče zajistili slušný standard života. Takže to byla pořád jenom samá práce a práce.

Jaký byl tedy postoj tvojí rodiny ke komunismu?

Neutrální. Možná mírně kladný, ale určitě ne fanatický.

Tedy už sama za sebe: Jak jsi vnímala poměry v 70. a 80. letech?

Žili jsme si slušně, nikdo nás neperzekvoval, neměla jsem žádné negativní zkušenosti. Byla jsem ještě moc mladá. Samozřejmě jsem cítila určitý tlak, abychom dělali propagované činnosti a účastnili se oficiálních akcí. Museli jsme být v Pionýru a SSM, protože jsme cítili, že bychom byli jinak postihováni a měli špatné hodnocení. Vadilo mi, že člověk nesměl říci na veřejnosti nic proti režimu a neustále si musel dávat na něco pozor. To byla určitá nesvoboda

Co jsi do budoucna očekávala? Že se něco změní, tě asi nenapadlo, vid'?

Přesně tak, neměla jsem žádná velká očekávání. Myslela jsem, že se budu muset přizpůsobit poměrům, co tu jsou. Žila jsem si prostě svůj život jako mladý člověk.

KAŽDODENNOST 80. LET

Jak vypadal tedy tvůj život koncem 80. let? Byla jsi spokojená?

O nějaké spokojenosti se moc mluvit nedalo. Chodila jsem do práce, měli jsme pořád nějaké schůze. S manželem jsme vlastně neměli kde bydlet, byla výjimka, že jsme dostali byt čtvrté kategorie. Byl to 1+1, i koupelnu jsme si museli dělat sami.

Měli jste dostatek peněz?

Měli jsme pocit, že jsme chudí. Všechno bylo drahé, člověk si za normální výplatu nemohl skoro nic koupit. A i kdybychom peníze měli, stejně nic nebylo. Museli jsme všechno složitě shánět, na všechno byly pořadníky a fronty, nebylo moderní oblečení... Když mi chtěl táta koupit džíny, musel vekslovat. Samozřejmě jsme neumírali hlady, ale chyběla mi pestrost. Jako by byl člověk pořád pod pokličkou.

Cestovat jste asi taky moc nemohli...

Ne, tedy alespoň ne soukromě. Ale hrála jsem ve studentském orchestru, tak jsem měla tu výhodu, že jsme jezdili reprezentovat do zahraničí. Měli jsme možnost vidět víc, třeba jak se skutečně žije na Západě. V tu chvíli mě režim neomezoval. Ale s manželem jsme samozřejmě cestovat nemohli, jen po Čechách, třeba na vodu. A jednou jsme jeli na zájezd do Bulharska od ROH.

CESTA K LISTOPADU

Jaký dojem jsi měla z režimu počátkem roku '89?

Začala shromáždění, člověk už viděl, že se něco mění. Lidé cítili, že všechno nemůže zůstat postaru. Ti naši soudruzi se nám nezdáli vůbec kompetentní. Třeba takový Jakeš, to byla hrůza. Neměla jsem pocit, že v čele stojí lidé, co můžou něco vykonat.

Změnilo se s atmosférou i něco konkrétně v tvém životě?

V průběhu roku '89 se ještě vůbec nic neměnilo, režim se snažil všechno pevně držet v rukou. Místo skutečné přestavby se říkaly jenom fráze, aby to vypadalo, že jdeme s dobou. Třeba v práci bylo vše pořád stejné. Lidé se o politice jenom víc bavili, v soukromí jsme si třeba dělali legraci z Jakeše.

Uvolnila se atmosféra s prvními demonstracemi?

Jen v jistém smyslu, lidé se pořád báli, že na ně režim zaútočí. Báli se přímo na demonstracích, než režim definitivně padl, ale anonymita davu přeci jenom fungovala. Přesto jsem ještě necítila žádné „hurá, svoboda“. Stále to byla atmosféra strachu, aby si člověka nevybrali a nezlikvidovali ho.

Pozdější shromáždění už byla jiná?

Když bylo to první, tak jsme se ještě dohadovali, že tam nemáme jít. Ale později už byla situace jiná, strach vymizel. Dost důležitá pro mě byla generální stávka. Všichni jsme se sebrali a šli do ulic. Najednou jsme nepracovali, šli jsme proti režimu, a přesto jsme věděli, že se nám už nic nemůže stát a že si to můžeme dovolit.

Co byl tedy pro tebe ten okamžik změny?

Změna byla, že najednou noviny začaly psát, co se skutečně děje. Pamatuji si, že jsme si šli koupit Mladou frontu, která informace přinesla jako první. Takže noviny, pak televize s vystoupeními disidentů. Najednou se objevili lidé jako Klaus, Občanské fórum... Okamžikem změny bylo, že někdo najednou nabídl jinou alternativu. Tyto lidi jsem nikdy předtím neviděla, ale najednou se odněkud vynořili a věděli, co dělat.

Ani na chvíli jsi se nebála, že komunisté vše potlačí?

Vůbec, neměla jsem obavu, že se zopakuje rok '68. Revoluce byla všude po Evropě, my jsme vlastně byli až ti poslední.

Důvěřovala jsi Havlovi?

Ano. Když se stal prezidentem, tak bylo jasné, že už se nic nevrátí zpět.

A Občanskému fóru?

Ano, bylo důvěryhodné. Byli tam lidé, kteří mě přesvědčili, že jsou na správném místě. Dostali se do médií, svůj program mohli dobře prezentovat. Jak začátkem revoluce nebylo tolik informací, později šlo vše strašně rychle. OF bylo nekompromisní, což komunisté vůbec neznali.

ZMĚNA

Tato otázka je možná zbytečná, ale zeptám se: Byl tehdy pád komunismu pozitivní změna?

Ano.

A z dnešního pohledu?

Ano. Za žádných okolností bych nic nevracela zpět. Člověk třeba všechny nové možnosti nakonec nevyužívá, ale jde o strašně důležitý pocit svobody. Dnešní mladá generace si neumí představit, jak jsme se tehdy cítili například na hranicích, když najednou zmizela všechna buzerace.

Lišily se nějak od těch tvých názorů rodičů?

Měli obavy. Rodiče se báli, co bude dál. Otázka byla, jestli bude práce, jestli se systém nerozpadne, jestli nebude anarchie. Byl to mix euforie a obav.

Co tvá tehdejší očekávání? Naplnila se?

Naše první myšlenky byly velmi naivní. Věřili jsme, že se vše rychle napraví, že pravda a láska zvítězí. To se samozřejmě nestalo. Do politiky se zase dostali lidé, kterým jde o prospěch a o peníze, jen vyměnili kabáty. Asi se tu i dost věcí rozkradlo a kvůli smířlivému postoji ke komunistům se zachovaly vazby na minulost. Ale i přes to všechno můžu říct, že se moje očekávání naplnila.

Dnes dost lidí kritizuje ekonomickou transformaci...

Hospodářství se vzpamatovávalo pomaleji, než kdyby se do všeho skutečně šlapalo. Ale je pravda, že transformovat nešlo jinak než metodou pokus omyl. Je dobře, že se do změn vůbec někdo pustil. Ano, kuponová privatizace byla podivná, možná se nemělo vše tak rychle privatizovat. Fatální chyby se ale podle mého názoru nestaly.

Dobře, zkusme vše uzavřít. Co se ti vybaví, když se řekne listopad 1989?

Demonstrace. Lidé se sešli a byli jako jedna duše. Všichni šli za stejným cílem.

Analýza rozhovoru o listopadu '89

Rozhovor o sametové revoluci jsem vedla s pamětníkem, který svými názory a zkušenostmi zastupuje velkou skupinu lidí, jež události listopadu '89 považují za bezvýhradně pozitivní změnu. Díky bydlišti v Praze a mladému věku v době revoluce taky patří mezi ty, kteří se aktivně podíleli na demonstracích.

Všechno, co jsem se dozvěděla, považuji za velmi pravděpodobné. Pamětník patřil do šedé zóny, tedy mezi lidi, ke kterým bych se nejspíš taky počítala, kdybych žila v době komunistické totality. Se všemi pocity jsem se tedy byla schopna ztotožnit a představit si je. Co se týče zkušeností s režimem, mluvili jsme převážně o běžném životě, o tom, jak se nic nedalo sehnat, o tom, jak kupní síla obyvatel byla mnohem nižší než dnes. Zdůrazněn byl obecný nedostatek hmotných potřeb, obzvlášť vyhovujícího bydlení.

Názory pamětníka určitě formovala možnost relativně častých výjezdů do západní Evropy, kdy si mohl uvědomit, jak velký je rozdíl mezi životy obyčejných lidí na obou místech. Jistou apatii a smíření se se situací (pocit, který byl v hlavách asi většiny lidí) naopak určitě podporovala mírně levicově smýšlející rodina a neinformovanost, že je vůbec nějaká reálná alternativa. Přestože pamětník vyrůstal v Praze, celé víkendy trávil na vesnici, kde byly možnosti ještě menší.

Ze samotných předrevolučních dnů si pamětník vybavuje dva pocity, a to pocit strachu a pocit neklidu ve společnosti, pocit, že se konečně něco děje. Strach pramenil z toho, že lidé nevěřili v rychlý spád změn a báli se hrozící perzekuce. Lidská sounáležitost a táhnutí za jeden provaz byly naopak popsány jako jeden z nejsilnějších zážitků revoluce. Zajímavé je si uvědomit, jak lidé vyrůstající v neustálém pocitu, že musí být na veřejnosti ve střehu, vnímali jinak anonymitu davu při shromážděních, protože ani mezi tisíci jinými lidmi se necítili bezpečně.

Pamětník nepopsal žádný pocit nebo dílčí informaci, které bych si sama dříve nespojovala s listopadem '89, nicméně komplexní zhodnocení tehdejších událostí pomohlo k utřídění a získání jednoho globálního dojmu.